

УДК 351 : 453

Лазаренко Д. В., здобувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Університету «Україна»

Принципи адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів

В статті доведено, що до спеціальних принципів адміністративного регулювання використання природних ресурсів відносяться принципи, раціонального використання, екологічної безпеки, гарантування публічною адміністрацією екологічно безпечного середовища, превентивного характеру використанні природних ресурсів, обов'язковості додержання екологічних стандартів та лімітів, стимулювання впровадження екологічних технологій, формування екологічного світогляду, платності використання та компенсації шкоди заподіяної при розробці природних ресурсів.

Ключові слова: використання, природні ресурси, принципи, публічна адміністрація, регулювання.

В статье доказано, что до специальных принципы административного регулирования использования природных ресурсов относятся принципы, рационального использования, экологической безопасности, обеспечения экологически безопасной среды, превентивного характера мероприятий, обязательность соблюдения экологических стандартов и лимитов, стимулирования внедрения экологических технологий, формирования экологического мировоззрения, платности использования и компенсации ущерба причиненного при разработке природных ресурсов.

Ключевые слова: использование, природные ресурсы, принципы, публичная администрация, регулирование.

The article deals with the special principles of administrative regulation of natural resources, principles of rational use of natural resources, principle of environmental safety, principle of preventive nature use of natural resources, principle of mandatory compliance with environmental standards, principle of encouraging the implementation of environmental technologies, principle of formation of environmental awareness, principle payment for the use of natural resources.

Keywords: administrative regulation, use, natural resources, principles, public administration.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки експлуатація природних ресурсів здатна забезпечити значну частку бюджетних надходжень, виступаючи як основне джерело забезпечення ресурсної незалежності національної економіки. Тому нераціональне використання потенціалу природних ресурсів непоправне, можна припустити, що держава повинна здійснювати функції регулювання використання природних ресурсів [1].

Сучасний стан навколишнього середовища, яке все більше забруднюється в наслідок екологічних катастроф, хвилює сьогодні світову прогресивну громадськість і вимагає комплексного підходу до вивчення проблем, що стосуються сфери буття людини [2].

Від ефективного і ощадливого використання природних ресурсів, забезпечення охорони навколишнього середовища залежить стабільне функціонування національної економіки, добробут населення, безпека життєдіяльності людства і поступова реалізація моделі сталого розвитку. Тому використання природних ресурсів і пов'язане з ним відповідне навантаження на навколишнє природне середовище являє собою ту сферу діяльності, яка визначає широке коло соціальних, економічних і екологічних проблем, вирішення яких неможливе без активної участі держави [3].

Аналіз останніх досліджень. До проблеми принципів адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів звертали свою увагу вчені А.Л. Антонов [1], М.К. Григор'єв [2], Т.І. Грушева [3], В.І. Демченко [4], І.В. Кирєєва [5], А.В. Котелевець

[6], О.Я. Лазор [7], О.В. Проніна [8], К.А. Рябець [9] та ін. Однак безпосередньо предметом їх досліджень аналізована проблематика не була, вони свої наукові пошуки зосереджували на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Мете статті полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних теорій вчених та діючого законодавства сформулювати принципи у сфері адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Людина — це біологічна істота, і тому всі природні чинники та умови, в яких вона живе, впливають на її здоров'я. Активна трудова діяльність упродовж багатьох тисяч років розвинула й ускладнила взаємозв'язок людини і природи. Лише шляхом пристосування до навколишнього середовища людина залишається жити на Землі. Сьогодні природне середовище, в якому діє людина, змінюється швидше порівняно з адаптивністю людини, що негативно відбивається на її здоров'ї [10].

Екологічну функцію нині визнано одним із найважливіших напрямків діяльності держави щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на своїй території, збереження генофонду народу [11]. При цьому треба розуміти, що природні закони на відміну від юридичних — виключно об'єктивні: їх людина і держава не може встановлювати чи змінювати, до них люди можуть тільки пристосуватися та використовувати собі або на користь, або на шкоду. У найбільш лаконічному вигляді до основних законів екології Б. Коммонері відносить такі формули: - усе пов'язане з усім; усе мусить кудись діватися; природа знає «краще»; ніщо не минає даремно («за все треба платити»).

Своєрідним індикатором оцінювання ймовірності об'єднання всіх земель для подолання екологічних та інших проблем стала проведена 3-14 червня 1992 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) конференція ООН з питань охорони довкілля. Керівники понад 100 незалежних держав прийняли «Декларацію Ріо з довкілля і розвитку», яка проголошує 27 визначальних принципів дій, спрямованих на збереження планети й біосфери.

Ці принципи спираються на демократію, рівність прав усіх націй, визнання пріоритетності найголовніших екологічних проблем. Значну їх частину присвячено необхідності радикальної зміни концепцій сучасного економічного розвитку і всього стилю життя землян. Наприклад, подальше наростання розриву якості життя розвинених і бідних країн (він лише за півстоліття збільшився мало не вдвідесятеро) загрожує неможливістю спільних дій всіх землян, тероризмом, у майбутньому — війнами за ресурси. На практиці це означає добровільну відмову жителів розвинених країн з ринковою економікою від надмірного розтринькування ресурсів і ефективну допомогу бідним країнам технологіями й фінансами. Важливим є положення про необхідність докорінної перебудови процесу прийняття рішень в усіх країнах і врахування в них одночасно екологічних, економічних і соціальних чинників. Стратегія подолання екологічної кризи передбачає розвиток науки, створення глобальної системи моніторингу, своєчасне складання прогнозів, обмін екологічно досконалими технологіями між усіма країнами, надання таких технологій країнам, що розвиваються [12].

В основі міжнародно-правової охорони навколишнього середовища лежать загальновізані принципи сучасного міжнародного права, які, поряд з іншими функціями, координують дії суб'єктів міжнародного права, і насамперед держав, у сфері міжнародно-правової охорони навколишнього середовища.

Поряд з активною дією в міжнародному праві навколишнього середовища не тільки основних, але й загальних принципів сучасного міжнародного права, право

навколишнього середовища має і свої специфічні спеціальні принципи.

У числі таких принципів, насамперед, варто назвати такий найважливіший узагальнюючий принцип, як принцип охорони навколишнього середовища на благо нинішнього і майбутніх поколінь. Цей принцип, який є поки що центральним галузевим, має дуже вагомі підстави для визнання його як одного з основних принципів сучасного міжнародного права.

Серед інших спеціальних принципів міжнародного права навколишнього середовища слід відзначити: принцип неприпустимості нанесення транскордонного збитку; принцип екологічно обґрунтованого раціонального використання природних ресурсів; принцип неприпустимості радіоактивного забруднення навколишнього середовища; принцип заборони воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище; принцип міжнародно-правової відповідальності держав за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу; принцип захисту екологічних систем Світового океану [13].

В Україні основні принципи охорони навколишнього природного середовища визначені у Законі України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII "Про охорону навколишнього природного середовища": пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища; обов'язковість надання висновків державної екологічної експертизи; гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду; науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище; безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності; компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку; поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища; вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва; встановлення екологічного податку, збору за спеціальне використання води, збору за спеціальне використання лісових ресурсів, плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України [14].

Однак в юридичній літературі присутні й інші підходи до проблеми принципів в аналізованій сфері. В.І. Кунченко-Харченко, вважає, що принципи охорони навколишнього природного середовища - це керівні засади організації і впливу екологічних норм права

на суспільні відносини в цій сфері, до основних з них відносяться: пріоритетність вимог екологічної безпеки; обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів, лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської та іншої діяльності; гарантування екологічної безпеки середовища для життя і здоров'я людей; превентивність - попередження негативних наслідків впливу на природні об'єкти діяльності людей; обов'язковість екологічної експертизи; екологізація матеріального виробництва; поєднання екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства на основі міждисциплінарних знань, екологічних, природничих, технічних та інших наук; гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища; безкоштовність загального і платність спеціального природокористування; збереження просторового та видового різноманіття; цілісність природних об'єктів і комплексів; прогнозованість якості стану навколишнього природного середовища; платність за забруднення навколишнього природного середовища; компенсація шкоди, спричиненої порушенням екологічного законодавства; дотримання вимог лімітів використання природних ресурсів; поєднання засобів стимулювання при дотриманні вимог екологічного законодавства і юридичної відповідальності при порушенні цих вимог; міжнародне співробітництво в екологічній сфері та інше [15].

Усі вище зазначені підходи є вірними, однак вони посвячені охороні природних ресурсів а нас хвилюють питання сутності та змісту принципів адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів.

Звернемося до теорії адміністративного права, у відповідності до якої адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [16, с. 87-97].

На погляд В.В. Галуцька до провідних рис принципів адміністративного права відносяться наступні положення: 1) вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина і нормального функціонування громадянського суспільства та держави; 2) встановлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організується діяльність суб'єктів адміністративного права; 3) принципи адміністративного права характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які є реально досяжними. Тим самим, під принципами адміністративного права слід розуміти основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави.

Принципи адміністративного права поділяються на: 1) загальні принципи адміністративного права; 2) спеціально-галузеві принципи адміністративного права: а) основні галузеві принципи адміністративного права; б) спеціальні принципи окремих інститутів адміністративного права.

До загальних принципів адміністративного права відноситься: принцип верховенства права, принцип законності, принцип рівності однорідних суб'єктів адміністративного права перед законом, принцип демократизму, принцип взаємної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між суб'єктами публічної адміністрації та об'єктами публічного управління.

Спеціальногалузеві принципи взаємопов'язані з принципами виконавчої діяльності публічної адміністрації. До основних принципів регулювання взаємовідносин суспільства й публічної адміністрації можна віднести: 1) служіння публічної адміністрації суспільству й людині; 2) обмеженість втручання публічної адміністрації в громадянське й особисте життя людини; 3) повноту прав і свобод громадян в адміністративно-правовій сфері; 4) зв'язаність публічної адміністрації законом і підконтрольність їх суду; 5) оптимальне доповнення й урівноваження державно-владних повноважень органів виконавчої влади з повноваженнями органів місцевого самоврядування; 6) принципи гласності, відповідальності, самостійності діяльності публічної адміністрації [17].

Висновок. На основі вище зазначеного емпіричного матеріалу та методів наукового пізнання сформуємо принципи адміністративно-правового регулювання використання природних ресурсів: раціонального використання природних ресурсів на благо нинішнього і майбутніх поколінь; пріоритетності вимог екологічної безпеки при використанні природних ресурсів; гарантування публічною адміністрацією екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; превентивний характер заходів при використанні природних ресурсів; обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів, лімітів використання природних ресурсів при використанні природних ресурсів; гласність і демократизм при прийнятті рішень, щодо вилучення із природи ресурсів; стимулювання суб'єктів господарювання до широкого впровадження новітніх технологій; збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; формування публічною адміністрацією у різноманітних осіб екологічного світогляду; науково обґрунтованого нормування використання природних ресурсів; платності використання природних ресурсів; компенсації шкоди заподіяної при розробці природних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонов А.Л. Державне регулювання відносин власності на природні ресурси: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / А.Л. Антонов ; Клас. приват. ун-т. — Запоріжжя, 2008. — 19 с.
2. Григор'єв М.К. Взаємозв'язок соціальної екології, економіки і права: соціально-філософський аналіз: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / М.К. Григор'єв. — О., 2003. — 20 с.
3. Грушева Е.І. Державні механізми економіко-правового регулювання природокористування: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Т.І. Грушева. — Донецьк, 2008. — 20 с.
4. Демченко В.І. Державна стратегія управління процесами природокористування приморських регіонів: автореф. дис... канд. філос. наук: 25.00.02 / В.І. Демченко. — К., 2009. — 20 с.
5. Кирєєва І.В. Загальні засади припинення прав громадян щодо природних об'єктів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / І.В. Кирєєва. — Х., 2008. — 20 с.
6. Котелевець А.В. Актуальні питання правозастосовчої діяльності у галузі екології : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / А.В. Котелевець. — Х., 2000. — 19 с.
7. Лазор О.Я. Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр: 25.00.02 / О.Я. Лазор. — К., 2004. — 36 с.
8. Проніна О.В. Державна політика охорони навколишнього середовища в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О.В. Проніна. — К, 2011. — 20 с.
9. Рябець К.А. Адміністративно-правове регулювання екологічної діяльності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / К.А. Рябець ; Ін-т законодавства Верховн. Ради України. — К., 2007. — 18 с.
10. Грибан В.Г. Валеологія : підручник. / Віталій Григорович Грибан. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 214 с.
11. Теорія держави і права : навчальний посібник / [авт.-упоряд. В.В. Галуцько, О.Г. Мурашин;

Д.Г. Севрюков]. – К : Університет «Україна», 2012. – 218 с.

12. Галунько В.В. Людина і держава: монографія / Валентин Васильович Галунько, *Володимир Іванович Милько*. – К : Університет «Україна», 2014. – 158 с.

13. Анцелевич Г.О. Міжнародне публічне право: підручник / Г.О. Анцелевича, О.О. Покрещук. – К.: Алерта, 2005. – 424 с.

14. Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ “Про охорону навколишнього природного середовища” // Відомості Верховної Ради України, 1991, № 41, ст. 546.

15. Кунченко-Харченко В.І. Правознавство / Кунченко-Харченко В.І., Печерський В.Г., Трубін Ю.Ю. – Черкаси: ЧДТУ, 2009 – 471 с.

16. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / : за заг. редакцією В.В. Галунька. – Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. – 326 с.

17. Адміністративне право України : підручник / В.В. Галунько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, С.О. Короєд. – Херсон : ХМД, 2013. – 396 с.

УДК 342.56 : 342.9(447)

Іванищук А. А., к.ю.н., здобувач
Університету «Україна»

Європейські стандарти адміністративно-правового регулювання судової гілки влади

В статті розкрито міжнародні європейські стандарти адміністративно-правового регулювання судової гілки влади у відповідності до яких виконавча влада має уникати впливу на судову гілку влади, судова влада має підтримувати конструктивні робочі відносини з органами виконавчої влади, державної влади, а вищі суди не повинні давати суддям вказівок щодо того, які рішення потрібно приймати в конкретних справах.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, виконавча гілка влади, стандарти, суддя, судові гілки влади.

В статье раскрыто международные европейские стандарты административно-правового регулирования судебной ветви власти, в соответствии с которыми исполнительная власть должна избегать влияния на судебную ветвь власти, судебная власть должна поддерживать конструктивные рабочие отношения с органами исполнительной власти, а высшие суды не должны давать судьям указания относительно того, какие решения нужно принимать в конкретных делах.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, исполнительная ветвь власти, стандарты, судья, судебная ветвь власти.

In the article the international European standards of administrative and legal regulation of the judiciary according to which the executive power should avoid exposure to the judicial branch, the judiciary should maintain a constructive working relationship with the executive bodies of state power, and high courts should not give judges guidance about which decisions should be taken in specific cases.

Keywords: administrative regulation, the executive branch of government, standards, judge, judicial branch

Постановка проблеми. Динамічний розвиток суспільних відносин в Україні, яка перебуває на перехідному етапі від тоталітарного минулого до повноцінного громадянського суспільства, вимагає по-новому поглянути на проблему адміністративно-правового регулювання судової гілки влади. Невирішених проблем у цій сфері чимало, а головною є та, що судді в Україні так і не стали за своєю сутністю незалежними.